

An aerial photograph of a landscape. At the top, there are rows of a vineyard. Below it is a dark river with some trees and bushes along its banks. In the foreground, there is a dense forest of green trees, with a dirt path or road cutting through it.

Proa

VICENÇ VILLATORO
Urgell. La febre d'aigua

VICENÇ VILLATORO

URGELL

LA FEBRE D'AIGUA

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: gener del 2024

© Vicenç Villatoro Lamolla, 2024

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Proa

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-19657-54-1

DIPÒSIT LEGAL: B. 21.831-2023

Composició: Grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraiem que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

TAULA

El dia que va arribar l'aigua <i>Agramunt, 13 de març de 1862</i>	11
El Clot del Dimoni <i>Agramunt, abans del 1847</i>	41
El desig i la gesta <i>Agramunt, 1848</i>	119
La sang i la suor <i>Agramunt, 1853</i>	215
La mudança <i>Agramunt, 1861</i>	309
La decepció <i>Mollerussa, 1865</i>	371
El llegat <i>Mollerussa, 1872</i>	473

Epíleg	
<i>Palau d'Anglesola, 2020</i>	569
Redempció	
<i>Matadepera, 2022</i>	593
Agraïments	601

EL CLOT DEL DIMONI

AGRAMUNT, ABANS DEL 1847

Uns anys abans que l'aigua del canal arribés a la plana, en Vincenzo Lammoglia, ja esdevingut Vicenç Lamolla, napolità de nació, català de llengua, havia deixat les armes amb què havia combatut a Cornudella al llarg de set anys de foc i sang contra la revolta carlina com a soldat de fortuna en els Cossos Francs de Catalunya, en defensa liberal dels drets de la reina regent Maria Cristina de Borbó-Dues Sicílies. El temps dels setges i de la persecució de les partides de la facció per les muntanyes de Siurana, on en fer-se de nit les fogueres carlines brillaven com torxes sobre el cel negre. En tots els anys de guerra mai no havia volgut ser oficial. Soldat ras sempre anònim, sense galons ni medalles, i mira que eren fàcils de guanyar. No havia sortit de Maratea, on va néixer, per fer de general ni d'heroi ni de cabdill. D'allà duia l'ofici de calderer, el de tots els homes del poble, que se li havia rovellat en els anys de Cornudella.

—Ets massa jove per marxar —s'havia queixat sa mare, n'Agnese Lamarca.

—Vull veure món.

—Si t’esperes, d’aquí a un parell d’anys pots anar-te’n amb la quadrilla de ton oncle a fer de calderer. Com jo, quan era una mica més gran que tu —havia intentat el pare, en Biagio, ajornar o aturar l’anada, adreçar-lo, dur-lo pel camí conegut.

Da Maratea i de Rivello sortien des de sempre les quadrilles nòmades a treballar l’aram i anaven fins ben lluny, a Anglaterra o a Alemanya o a Catalunya, i tornaven un parell d’anys després havent vist món, havent rondat i amb les butxaques una mica més plenes, no gaire. Però ell no en tenia prou amb fer el que a casa havien fet sempre, marxar i tornar en quadrilla. Tenia una dèria, un delit. El germà gran feia dies que havia marxat. Havia escrit que allà on era calien soldats. Una paga i un món nou, per tant. El pare havia vist marxar el fill gran, en Gioachimo, sense inquietud, tenia els peus a terra, se’n sortiria on fos. Tanmateix, el petit era una altra cosa. Viu i espavilat, això sí, però amb el cap ple de pardals. Capriciós, i amb el diable al cos. Sort, dintre de tot, que se n’anava a buscar el germà, el gran vetllaria pel xic. Maratea se’ls feia petita a tots dos, tan diferents que eren, sense horitzó, repetir la vida dels pares tal com ells havien repetit la dels avis. La terra i l’aram. Mirar el mar. Què hi deu haver a l’altra banda? Una batalla per guanyar. Un món per canviar. Un món eixut que un dia esdevindrà una horta. No un jardí, una horta.

Quan va sortir de Maratea, no se li va fer estrany anar a fer el soldat, a terres llunyanes i per combats que no entenia. Inquiet, fantasiós, somiador, humil, cabut, assedegat, xerraire, li estava bé ser soldat, però només

un soldat de tropa. Del temps de la guerra no en parlava mai amb ningú i res no n'explicava. Avorrida la guerra, o simplement acabada, ara la febre era una altra. Però també de soldat ras.

En deixar les armes, sense més estudis, l'ofici de calderer li va servir per anar fent la viu-viu i el tarambana, altra vegada nòmada i esbojarrat, fins a casar-se i plantar-se a Agramunt. Uns anys buits, o massa plens, que havia mig oblidat, com havia volgut oblidar els de la milícia.

En Vicenç Lamolla tenia la idea vaga, el sentiment, potser la dèria, que el somni de fer un món nou que l'havia dut fins aquí no s'encalçava ara a trets en una guerra. Sí, calia posar la vida al servei d'alguna cosa. D'alguna cosa gran. També com a soldat ras, de tropa. No pas de la regent, de la seva filla, d'uns reis llunyans i capriciosos, sinó dels grans ideals i de les belles paraules. En Lamolla ja no volia fer aquesta batalla amb fusells i sabres, sinó amb màquines, recs i sembrats. I aquesta la podria lliurar, si el reprenia, amb el seu ofici mig oblidat de calderer i courer.

—A casa nostra sempre tindràs un plat a taula. I feina —li havia ofert son germà Joaquim, de Lleida estant, amb una generositat solemne i tova, que a en Vincenzo li havia semblat un punt displicent, i per tant arrogant.

De ben segur que no ho era del tot i la susceptibilitat del germà petit estirava i arronsava com una molla, deformant-les, les intencions del gran. Des que havia arribat a Catalunya, en Joaquim havia tibat els fils de la vida d'en Vicenç (ja li direm per sempre més Vicenç), que

s'havia sentit a estones un titella mogut per mans alienes. Però sabia que en alguns casos aquestes mans havien aturat la patacada. Qüestió de caràcter, també. En Joaquim estava acostumat a manar; en Vicenç s'havia acostumat a creure, però se'n sentia, i covava un soterrat instint de revolta. Eren germans, per bé i per mal. Parlaven entre ells a la manera de Maratea, tot i que amb la resta del món feien servir la llengua del país, feta seva del tot, només amb un deix dolç molt subtil, una cantarella meridional, que feia que la gent, en sentir-los, sabés que no eren ben bé d'aquí, però no pogués endevinar d'on venien. Parlar entre ells i només entre ells a la napolitana, i a tothom en català, era una mena de pacte secret, una diferència compartida, un vincle fraternal. Havia estat el germà gran qui havia cridat el petit de Maratea a Cornudella, en una ruta que ell mateix havia emprès uns quants anys abans. Era en Joaquim qui havia menat els passos d'en Vicenç a les terres del Priorat d'Escaladei i fins i tot li havia triat una esposa adient —que en Vicenç va refusar— entre la parentela honesta i reposada de la seva dona, als qui les vinyes, els vins aspres i els aiguardents de grau d'aquelles terres havien convertit en benestants.

—Ja saps com t'ho agraeixo, però he de provar d'anar a la meva —li havia respost el germà petit, més d'una vegada, algunes de ben grosses.

En Joaquim havia somrigut satisfet, en el fons, tot i que despitat en les maneres (la Teresa, la muller, bé que l'hi retreia), perquè els germans grans, com els pares, admiren i envegen en el fons la inconsciència, la revolta

i el punt d'orgull que ells ja no es poden permetre. Va ser així que en llicenciar-se de fer el soldat, en Vicenç va encaminar els seus passos no a la ciutat de Lleida, com son germà li oferia, sinó prop del Sot del Dimoni, passant abans uns anys —calderer nòmada— per la Segarra i altres terres totes eixutes i aspres, potser ja cridat pel delit febrós de deslliurar-les i redimir-les.

Ser soldat és un ofici, va ser el d'en Vicenç Lamolla durant set anys. Un ofici estrany: hi has de fer el que enlloc més no et deixarien fer. Aquí et posen una medalla per fer allò que fora et duria a la presó. Matar, violar, robar. Desitjar la dona i el diner d'un altre. Esbudellar innocents. Fer mal. Com en tots els oficis, hi ha qui el fa de grat, hi ha qui el fa per força i hi ha qui no el sap fer. Dels companys d'en Lamolla, alguns ho feien tan de gust que no sabien ni volien fer altra cosa. Es van quedar a l'exèrcit de la reina o alguns van ser bandolers i facinerosos. Un bandoler és un soldat sense uniforme ni bandera, és el mateix ofici, de fet. En Lamolla no hi va voler continuar. Potser tenia atrofiat l'instint de fer mal. El gust, no pas la capacitat. Fent de soldat, en va fer quan va caldre, ni de gust ni a disgust. En feia i prou. Era el que tocava. Però en acabar la guerra, va preferir el vell ofici de calderer, com son pare.

Els companys que es van quedar a fer de soldat o de bandoler somiaven en el foc. Ell somiava en l'aigua.

El Desert d'Urgell, en deien. L'estepa. La plana salvatge. Quan la Pelegrina i en Vicenç van sortir de Lleida, acabats de maridar, els van dir si ja sabien on anaven. Agramunt no era enmig de l'estepa, però n'era la porta: el desert veritable s'estenia més enllà, cap al sud, en una plana terrosa i grisenca, puntejada de poblets compactes. Algú n'havia dit alguna vegada el Clot del Dimoni. O el Clot de la Fam. O el Sot. Els noms de la desesperació són sempre recarregats. Però hi havia misèria i s'hi passava gana, això no era cap exageració. Anys sense ploure, i llavors ni gra ni palla. Potser no era l'infern, però sí una terra eixorca on cap arbre no dona recer ni el rocam sec escampa soroll d'aigua ni cap tossal fa una ombra. Agramunt, encara: prop de la muntanya, s'arrapava al corrent discontinu del Sió. Amb el desert tan a prop, sabien del bé escàs de l'aigua i la buscaven allà on fos. La que no baixava del cel s'havia de trobar sota la terra.

Al Mercadal, a tocar d'on havien anat a viure i treballar el calderer Lamolla i la seva esposa, acabat de construir i imaginar, massa gran per al que era Agramunt, pensat a la mida d'allò que volia ser, de les primeres coses que hi van fer els estadants, pagant de la seva butxaca, va ser excavar un pou. Dues vegades a la setmana s'hi feia mercat, baixava gent d'arreu. Calia aigua. Van demanar la contribució també al calderer Lamolla, tot i que no tenia casa al Mercadal, però hi treballava prou a prop. Van començar a foradar un mes de març i ben aviat ja havien arribat als tres-cents pams sota terra, una quarta part en pedra i la resta en argila. Faria el fet.

L'aigua no sobrava enlloc. Ni a la ribera del Sió on havien anat a raure els Lamolla, expectants i esperançats. Ni a la Segarra d'on venia la Pelegrina. Ni a les Garrigues, a l'altra punta, on s'arregleraven les oliveres sobre els turons secs. Només cap a ponent o cap al nord, més enllà de Montclar, el Segre travessava planes i conegostes amb les aigües fresques i abundoses que venien del desglaç de les neus. Entremig, com una terra oberta i buida, una ombra en un mapa, un cercle de guix, hi havia la plana perfecta i monòtona, un lloc per conquerir i per colonitzar per als temps nous, per convertir les pastures en terra campà, per fer-ne el graner de les ciutats, un espai rodó i precís que s'estenia a l'altra banda de l'Almenara, fins a un horitzó inabastable de tan pla. El Desert d'Urgell. L'antic Mascançà. El Sot de la Fam, el Clot del Dimoni.

Estava escrit, de molt de temps enrere:

És lo pla d'Urgell una terra prouíssima per a forment i altres grans: i si tingués aigua de regadiu ell sol bastaria per proveir tot Catalunya, i encara en sobraria. Però lo mal és que no té aigua de regadiu i la pluja del cel falta sovint en aquella terra per ser lo clima segons les parts veïnes sec: i així pateix l'Urgell. I patir ell és causa moltes voltes que pateixi tot Catalunya. Tractat s'ha moltes vegades que tragués una séquia del Riu Segre per regar bona part de l'Urgell; i com a cosa en la qual consisteix la

segura provisió de Catalunya sovint se és apressada. Però lo dimoni, que té per ofici destorbar lo bé, trobà impediments per impedir esta tan necessària obra: i així cessà, i del tot ha parat que no s'és feta fins al dia d'avui.

Havia quedat dit, de feia molt de temps. I estava escrit que la tal séquia no es faria mai perquè s'hi haurien de gastar molts milers de ducats i perquè els qui tenien les terres no ho voldrien perquè es perdrien pastures molt valuoses i que amb tant de gra de més baixaria el preu del blat i minvaria la renda dels cavallers que tenien els delmes. I si les pluges feien créixer el Segre llavors inundarien l'Urgell i es farien estanys i aiguamolls amb aigües putrefactes que causarien moltes malalties i morts. Tot això estava escrit. I que per aquestes raons els senyors temporals deien que no convenia que es fes de cap manera aquesta séquia. Però que, en el fons, tot aquest destorb que no tenia raó ni fonament en una obra tan necessària, només podia ser inspiració del dimoni. Si no es feia el canal, i de ben segur mai no es faria, el que quedava era el Clot del Dimoni. La culpa, del dimoni.

—Del Dimoni, no ho sé pas. Però el que és ben segur és que no és un clot... —se'm queixa, irònic, en Pepe Ripoll, a la taula de la casa de Palau d'Anglesola, plena de papers i de llibres.

És un esperit de contradicció. Ho sap tot d'aquesta terra del Canal, perquè tot ho ha volgut saber. Perquè hi treballava, perquè se l'estima, perquè la pateix. Escèptic i orgullós,

neda sempre contra corrent i mai no ho troba tot bé, ni de bon tros. Em diu que les planes d'Urgell no són pas un clot, un lloc baix envoltat d'elevacions, sinó que van baixant en un pendent molt suau cap al Segre. No és un forat. I té tota la raó, geografia en mà. Indiscutible. Però de vegades les coses no són allò que són, sinó allò que ens imaginem, la manera com les volem veure.

—Tant se val el que sigui, el devien veure com un sot a la terra, a mig camí de l'infern.

—No n'hi ha per tant!

—Potser n'hi havia per tant, llavors.

Li proposo i em proposo un experiment d'estar per casa. Hi ha llocs on les persones deixem escrites les exaltacions i les eufòries. Quan volem que durin ho fem sobre les pedres. Quan et fas una casa nova, la fas amb esperança. I hi poses una llinda o una dovella amb la data, perquè perduri. De vegades també un nom, un escut, un símbol. Sempre la data. És orgull de present i empenta per al futur: som aquí i volem ser-hi demà, amb els peus ben posats a terra i els ulls mirant cap a l'horitzó.

—Me'n vaig a comptar llindes.

—Per tu faràs.

No és gaire ciència, ja ho sé. Tampoc m'hi puc dedicar dies i dies. És només un experiment. Tres llocs en un sol dia, a veure què trobo. Començo a Puigverd d'Agramunt, a la ribera del Sió, a prop d'on vivien en Vicenç i la Pelegrina. Agramunt és massa gran i ha canviat molt. Puigverd fa l'efecte de no haver canviat gaire en molts anys, arraulit i solitari, més aviat encongit amb el pas del temps. Passejo pels volts del castell i de l'església, carrer Major, de la Cendra, del Forn, un petit laberint de cercles con-

cèntrics. Damunt d'algunes portes, una pedra ben tallada amb una data escrita i potser algun dibuix, un senyal de gremi. En algunes cases, una rajola de fang damunt d'una façana arrebossada. En compto setze, amb dates, n'hi deu haver més, en ben poc espai. La majoria del mil set-cents, el segle de l'aiguarent i la vinya, que va omplir els camps i els va fer florir. Puigverd, ara empetitida, devia ser efervescent en aquell segle magnífic, fent o refent cases grans, disposada a tot, amb empena i força.

Agafó el cotxe fins a l'altre límit de l'antic desert d'Urgell, a Torregrossa, allà on la plana es comença a arrugar en els turons que van cap a les Garrigues. Tampoc no seria al clot, ben bé, sinó al cercle que l'envolta. Com Puigverd. Ha crescut més, hi ha més cases noves. També hi començo a apuntar llindes, llibreta en mà, el mòbil com a càmera fotogràfica, un turista pintoresc i exòtic. Entorn de l'església, del carrer Major, de l'Arcada, del carrer de la Bassa o del de l'Hospital hi ha cases que ensenyen la pedra sota l'arrebossat i hi trobo divuit llindes amb data: gairebé totes també d'aquell mil set-cents pletòric.

Acabo a Linyola, ara sí al bell mig del clot, del Mascançà, del vell desert. Em sembla més gran, no ho és gaire més que Torregrossa, deu vegades més que Puigverd. Tot hi és més nou, també als voltants de l'Església i de la plaça porxada. Busco les llindes, quines dèries, i en trobo només un parell. Una del 1754 en un vell casalot on han fet un hotel i una de 1817 damunt la porta mig enrunada d'un solar en venda. Cap més.

—I què vols dir, amb això?

No vull dir res. Només imagino. M'imagino un cercle amb empena i amb gana, fa dos-cents anys, gent que s'ha fet cases noves, a Torregrossa o a Puigverd, que voldrien tenir més

terres per conrear més i guanyar més. I tenen al costat el que els sembla un clot buit, un cercle sense res, una terra eixorca a ocupar, conquerir, colonitzar i fecundar. Només cal que hi arribi l'aigua. Linyola estaria enmig d'aquest cercle, com una illa entre d'altres. Expectant. Només un parell de llindes... I als voltants, els pobles efervescents, amb moltes llindes, un món disposat a la conquesta.

—I tu què saps si no n'hi havia moltes més a Linyola i se les han carregat en fer les cases noves?

—Les llindes i les dovelles amb data s'aprofiten, no es llencen.

Jo ja sé el que vull dir, sense més experiments. A les pedres em sembla poder llegir els fòssils de l'entusiasme i de l'esperança, els senyals geològics de les crescudes i de les baixades en l'empenta d'un lloc. Com les marques de les rovinades dels rius. L'afany d'omplir el buit, l'atracció del clot. M'hi sembla trobar, a Torregrossa i a Puigverd, la mirada febrils del calderer Lamolla i, a Linyola, la terra que demana redempció. És l'esperança el que aixeca les cases. Ja sé que això no és un sot del terreny ni una depressió, sinó una plana que baixa lentament cap al Segre. Ja ho sé. Però potser un clot no és un accident geogràfic. Potser un clot és un estat d'ànim.

Quan en Vincenzo Lammoglia va sortir de Maratea amb disset anys no sabia llegir ni escriure. Però les grans paraules del nou segle, la Llibertat, el Progrés, no calia llegir-les enlloc, les duïen els vents del temps i les empenyien o les refusaven els exèrcits amb la punta de

les baionetes. També havien arribat a Maratea, l'amfiteatre on la Basilicata s'obria al mar. En sortir-ne, en Vincenzo Lammoglia no duia al sarró grans idees, però sí una barreja de records i de mites, d'illusions i de temors, que eren la versió intuïda arran de terra dels ideals del nou segle. Els pares, que mai no es van moure de Massa de Maratea, deien recordar un temps, només uns quants anys abans, ric i ple, quan el regne de Nàpols era poderós, temut i avançat, un far d'Europa. Després el món es va accelerar. I en Vincenzo va veure, de menut, alçar i descalçar a trets els arbres de la llibertat, passar els exèrcits i els canons, caure i alçar-se reis i repúbliques. Duia de casa la febre de les revolucions i dels canvis, potser sense saber-ho.

Va ser a Cornudella on va aprendre a llegir i escriure. Havia anat a parar als Cossos Francs liberals per pura decantació geogràfica, sense cap tria conscient d'una bandera. Podria haver anat a parar a les partides de la facció si haguessin ofert abans uniforme i soldada. Però quan l'atzar et porta a un bàndol, te n'acabes fent. Passen a ser els teus i acabes creient en la bondat i en la glòria de les seves banderes. Encara més si ja haves intuït, boirosament, que algunes eren també les teves. Les arengues dels oficials il·lustrats vinguts de Reus, les lectures que li van recomanar per a les llargues hores de tedi militar, entre matança i matança, van anar dibuixant en en Vicenç Lamolla un ideari senzill però compacte i sòlid, una Il·lustració d'estar per casa.

—No acotar el cap resignats perquè tot sigui com sempre. Canviar-ho. Escoles i camins i ferrocarrils.

Ports i canals. Dur l'aigua d'allà on en sobra a les bones terres de secà on faria falta. No esperar que Déu faci que plogui. Fer coses.

Amb aquesta convicció travada en els temps de la milícia i després de voltar uns quants anys com qui busca on arrelar-se, un dia en Vicenç Lamolla va plantar-se a Agramunt. Amb aquesta Il·lustració de butxaca, va triar un lloc de futur, no de passat, prou gran perquè un calderer hi trobés feina, prou petit per tenir-hi encara un forat. Com els colons que anaven a noves terres, la conquesta de l'oest, que avança, com avança el sol cap a ponent.

Sempre, sempre, cap a ponent. A l'oest, a l'oest. Per omplir les terres buides, per fer florir les terres eixutes, per arribar fins a l'horitzó, i quan hi arribes ja veus que n'hi ha un altre de més lluny. La ruta de l'oest, la que porta a les Amèriques. De Maratea estant, de nano, mirava el mar des de la ciutat alta entorn del castell. Si em girava cap a la terra, les muntanyes eren una muralla. I, en canvi, el mar s'obria cap a ponent i et podia portar arreu, allà on volguessis. A mi m'ha dut fins aquí. Sempre, sempre, cap a ponent. A la conquesta de la terra nova, per omplir-la i fecundar-la. Tot és a les nostres mans. És el deure del nostre temps: omplir el que és buit, habitar el que és erm, fecundar el que és estèril. Remuntar els rius i travessar els deserts. Dessecar el que és massa humit

i regar el que és massa àrid. Conrear-ho. Hi ha qui ha anat a buscar aquesta terra molt lluny. Jo ho he trobat més a prop. No cal que sigui lluny. Cal que sigui buit. Cap a ponent, cap a l'oest.

En Vicenç Lamolla no ho devia saber, però era un dels molts fills del seu temps, fills del segle, alguns de més savis i altres de més rucs, alguns ho havien llegit als llibres, altres ho havien olorat a l'aire, que sortien de Maratea, de l'Urgell, d'arreu, uns darrere de l'aigua, uns altres darrere de l'or, uns altres darrere de la terra fèrtil. Anaven a fer fortuna, però també volien omplir les terres buides, els gels del nord, les selves del sud, les estepes de l'oest, ocupar el món sencer, traspasar els mars, les muntanyes, els deserts. Una onada d'humanitat en moviment. A cavall de les màquines noves, de les locomotores, dels vaixells de vapor, amb la inquieta curiositat dels descobridors, l'ambició dels colonitzadors, la confiança en la llum de la ciència i en l'enginy dels artefactes. Una humanitat que s'expandia com un líquid dens per tot l'espai, saltant-se els límits perquè creia, encara, que no hi havia límits. El calderer Lamolla era un àtom modest, insignificant, d'aquesta tempesta febril i inquieta, un soldat amb poques armes del segle de les revolucions, les exploracions i les conquestes.

Al seu costat, la Pelegrina Rodamilans, amb els peus més a terra, però més llegida que el marit, no tan somiadora, més llesta, atenta a l'aire del temps, que tota sola

no s'hauria embarcat a l'onada, s'hi afegia abraçada al calderer Lamolla, potser l'havia triat per això sense saber-ho del tot, perquè ella en tenia la ruta al cap però li calia l'impuls que li mancava. Filla del segle, també d'infanteria, potser més aviat d'intendència, en el somni de conquerir les terres buides i omplir-les.

Davant seu, a l'altra banda de la serra, l'estepa d'Urgell, l'oest, el ponent, el Clot del Dimoni, la terra eixorca, el buit per conquerir.

Si quan vam sortir de Torà en Vicenç m'hagués dit d'anar-nos-en cap a Amèrica o de tornar amb ell cap al regne de Nàpols, jo li hauria dit que sí. Com que jo l'havia triat a ell, me n'aniria on ell anés, perquè la seva terra seria la meva. Després he pensat que potser el vaig triar perquè jo ja volia marxar. Quan triem una persona triem un món. No tan sols un cos, un posat, una fesomia. Encara menys un passat, jo ni coneixia el d'en Vicenç ni el vaig voler conèixer. Triem sobretot un futur, o això és el que ens pensem. I no sabem què va primer i què va arrossegat. Em vaig casar amb en Vicenç i em vaig casar també amb la seva febre, amb la dèria d'anar cap enllà, d'arribar a una terra nova, la que fos. Tot anava junt. Anar a raure només a Lleida o a Agramunt era una decepció, massa a prop, massa igual que a casa. Si havíem

d'inventar una vida nova, que fos ben lluny. Però ell em deia que de, vegades, a costat de casa també pot ser molt lluny. Que la llunyania no es mesura per dies de camí, sinó per com n'és de diferent el lloc on vas del lloc d'on vens. Tenia raó. Però Agramunt no era gaire diferent de Torà. I no hi havia gaires hores de camí tampoc.

Quan va passar el temps, jo ja no m'hauria mogut d'Agramunt. No és que hagués perdut aquell afany de veure món. Però amb els fills i amb els anys ja no m'hi veia amb cor. Ho podia somiar, però em semblava que em faltarien forces, que tot era massa feixuc, que això és per a gent més jove. En Vicenç de vegades parlava de marxar. Anem a escampar la boira, allà on sigui. Jo el feia tocar de peus a terra. Molt sovint havia de pensar per tots dos: ell no feia números ni comptes. Quan vam venir a Agramunt hauríem d'haver marxat molt més lluny, a Buenos Aires o l'Havana, però ara ja no, ho havíem d'haver fet llavors, quan tot era possible, quan no havíem decidit res. Perquè cada vegada que decideixes una cosa n'hi ha una pila que eren possibles i de cop ho deixen de ser. I a casa nostra jo havia de vetllar pel que era possible. Els impossibles, per a Santa Rita. I per al Vicenç.

